

مقاومت اقتصادی در پرتو اقتصاد مقاومتی

حسام‌الدین خلیلی محقق و پژوهشگر

تاریخ دریافت: ۹۱/۸/۲۵ تاریخ پذیرش: ۹۱/۹/۱۲

از صفحه ۲۴ تا ۴۳

چکیده

در سالی که با نام حمایت از تولید ملی، کار و سرمایه ایرانی مزین شده است، به اوج رسیدن فشارهای ناشی از تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی، اقتصاد کشور را در شرایط خاص قرار داده است و در این شرایط راهبرد «اقتصاد مقاومتی» از سوی رهبر انقلاب مطرح شد. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تأکید روی مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است. درباره اقتصاد مقاومتی ابتدا باید درک صحیح از اقتصاد ملی و همچنین فضای اقتصاد جهانی و متعاقباً شدت فشاری که نظام سلطه نسبت به ایران داشته است به دست آوریم. رهبر انقلاب در ارائه تعریفی از اقتصاد مقاومتی فرمودند: در این اقتصاد، هم‌روند پیشرفت کشور حفظ می‌شود و هم آسیب‌پذیری نظام اقتصادی در مقابل ترفندهای دشمنان کاهش می‌یابد. همچنین ایشان در سخنانی در این زمینه فرمودند: افزایش نقدینگی یکی از ریشه‌های مشکلات فعلی است. باید با همفکری و تکیه بر علم و تجربه، راهی برای کنترل نقدینگی بیابید و نقدینگی افزایش یافته را به سمت مراکز تولید هدایت کرد.

- توانمند کردن بخش خصوصی یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی است. سیاست‌های اصل ۴۴

کارگاه

۲۴
دوره دوم
سال پنجم
پاییز ۹۱
شماره ۲۰

با دقت و وسواس هر چه تمام‌تر دنبال شود.

- یک رکن اقتصاد مقاومتی حمایت از تولید ملی است. با ضرورت توجه به صرفه‌جویی در دستگاه‌ها مسئله استفاده از تولید ملی را در دستور کار قرار دهیم و مصرف اجناس و کالاهای خارجی را در دستگاه‌ها ممنوع اعلام کنیم.

در این مقاله به ابعاد و شاخصه‌های اقتصاد مقاومتی پرداخته می‌شود.

واژگان کلیدی: مقاومت اقتصادی، اقتصاد مقاومتی، تولید ملی، تحول اقتصادی

مقدمه

از منظر واژه‌شناسی به مفهوم اقتصاد مقاومتی می‌توان به ابعاد وسیع‌تری از این مفهوم نو بیان شده از سوی رهبر حکیم انقلاب پی برد. اقتصاد مقاومتی به همراه جهاد یا مجاهدت واژه‌ای با بار معنایی بسیار عمیق از لحاظ لغوی و در بعضی موارد دارای فرهنگ خاص به خود است. جهاد در لغت از ریشه «جهد و جهد» به معنای مشقت و زحمت و همچنین به معنای توان و طاقت است لذا کلمه جهاد معنای تلاش حداکثری یا تلاش در شرایط خاص و ویژه را با خود حمل می‌کند و علاوه بر این جهاد در فرهنگ ۱۴۰۰ ساله اسلام نیز دارای معنای خاصی است که از یک حرکت مقدس و مبارزه‌گونه مذهبی حکایت می‌کند؛ به طوری که همواره وجود اختیار اعلام حکم جهاد در یک مقوله خاص (غالباً دفاعی) در دست علمای اسلام و حکومت‌های اسلامی از برتری‌های خاص و استراتژیک جوامع اسلامی برشمرده شده است. کلمه جهاد در فرهنگ اسلامی همواره یاد آور واژه شهادت نیز بوده است.

اما با نگاهی به دوره معاصر و تاریخچه انقلاب در می‌یابیم که واژه جهاد از بار معنایی خاصی نیز در تاریخ انقلاب اسلامی برخوردار است که اندکی با موارد ذکر شده قبلی متفاوت است و این در حقیقت از هنرهای امام عظیم‌الشان بود که از واژه جهاد و حکم جهاد برای جنگ تحمیلی استفاده نبرد و در حقیقت با این عمل نشان داد که این جنگ علی‌رغم به صف کشیده شدن همه جبهه کفر در برابر انقلاب اسلامی جنگی نبود که بخواهیم در آن همه داشته‌های خود را

رو کنیم و از نهایت پتانسیل‌های جامعه اسلامی بهره ببریم.

ایشان از دیگر سو با نهادن نام جهاد بر امر مقدس و استراتژیک سازندگی کشور و خلق مجموعه‌ای به نام جهاد سازندگی اوج هوشمندی و عمق نگاه راهبردی خود را نشان دادند.

شاخص‌های مهم در تشخیص اقتصاد مقاومتی

مقام معظم رهبری شکل‌گیری اقتصاد مقاومتی و رسیدن کشور به هدف در سایه آن را منوط به حصول یک سری ویژگی‌ها می‌دانند که برخی را در سخنان خود برشمرده‌اند:

الف) شاخص اصلی؛ رشد اقتصادی

رهبر انقلاب شاخص اصلی را در تعیین موفقیت یا عدم موفقیت حصول رشد اقتصادی پرشتاب میدانند که حداقل قابل قبول آن میزان پیش‌بینی شده در برنامه پنجم است. «آنچه که در این زمینه با عنوان شاخص وجود دارد و مهم است، رشد پرشتاب کشور به میزان تعیین‌شده‌ی در برنامه‌ی پنجم است که اعلام شده است؛ یعنی حداقل رشد هشت درصدی.»

ب) افزایش بهره‌وری؛ عامل رسیدن به هدف

یکی از عوامل اصلی رسیدن به رشد اقتصادی بالا در کشور را «افزایش بهره‌وری» است با افزایش بهره‌وری در اقتصاد بدون افزایش سرمایه‌گذاری می‌توان به تولید و ارزش افزوده بسیار بیشتر دست یافت و این مساله در کشوری که شاخص بهره‌وری آن به صورت سنتی پایین است بسیار حائز اهمیت است.

نکته مهم در افزایش سهم بهره‌وری توجه به ضرورت آموزش مردم است زیرا بهره‌وری در ارتباط تنگاتنگ با مفهوم منابع انسانی است و در صورت عدم تغییر نیروی انسانی نمی‌توان انتظار تغییر قابل ملاحظه‌ای در شاخص بهره‌وری را داشت.

«در این رشد، سهم بیشتر مربوط به بهره‌وری است؛ یعنی ما بتوانیم از امکانات کشور به شکل بهتری استفاده کنیم. .... من به مسئولان کشور توصیه می‌کنم که در زمینه‌ی اهمیت

ارتقاء سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی کشور با مردم حرف بزنند؛ بگویند ارتقاء سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی کشور و همچنین کاهش فاصله درآمدی دهکهای بالا و پائین جامعه - این شکاف درآمدها، شکاف اقتصادی بین بخشهای مختلف جامعه - چقدر اهمیت دارد.»

پ) کاهش شاخص بیکاری و افزایش اشتغال

شاخص نرخ بیکاری یکی از شاخص‌های نشان دهنده میزان رونق اقتصادی در کشور است و طبیعی است که در یک اقتصاد پویا و رو به رشد این شاخص روند کاهشی خواهد داشت. زیرا در پی رونق اقتصادی و گسترش تولید تعداد بیشتری از مشاغل و نیروی کار لازم خواهد بود. «کاهش نرخ بیکاری و افزایش اشتغال در کشور، از جمله مسائل بسیار اساسی و مهم است»

ت) شاخص گسترش فعالیت بخش خصوصی

کاسته شدن از حجم تصدی دولت در اقتصاد که به منزله افزایش فعالیت بخش خصوصی و تعاونی است همواره از عوامل اصلی افزایش بهره‌وری و رشد اقتصادی و حرکت به سمت رونق در اقتصاد محسوب شده است. طبیعی است در کشوری که حجم تصدی بخش دولتی در اقتصاد زیاد است برای حرکت به این سمت بخش خصوصی نیازمند کمک و حمایت‌هایی است که توان رقابت و حضور در کنار رقیبی چون دولت را داشته باشد. حضور بخش خصوصی در عرصه‌های مختلف به افزایش سرمایه‌گذاری کشور کمک می‌نماید و سبب تحول جدی در مدیریت رو به رشد اقتصادی می‌گردد.

«مسئله افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و کمک به بخش خصوصی که بتواند در زمینه‌ی مسائل اقتصادی کشور سرمایه‌گذاری کند، از جمله‌ی مسائل مهم و اساسی است؛»

ث) تشکیل سرمایه‌های بزرگ

یکی از شاخص‌های اصلی در اقتصادهای بزرگ و روبه‌رشد جهان تشکیل سرمایه‌های بزرگ است این الزاماً به معنی وجود ابرسرمایه‌داران و شکاف‌های عظیم طبقاتی نیست بلکه این

سرمایه‌های بزرگ و مجموعه‌های قدرتمند اقتصادی می‌تواند از گردهم آمدن تعداد بسیار زیادی سرمایه‌های کوچک حاصل شود.

«... یکی از کارهای مهم در این باب، ایجاد تعاونی‌هاست، که به وسیله‌ی تعاونی‌ها سرمایه‌های بزرگ تشکیل بشود و بتوانند در مسائل مهم اقتصادی کشور سرمایه‌گذاری کنند و گره‌های مهم را باز کنند و دولت بتواند این کار را انجام دهد. بایستی زیرساختهای حقوقی و قانونی‌اش آماده شود. این، یعنی حمایت از شکوفائی کار»

ج) استفاده بهینه از منابع یا صرفه جویی در مواد اساسی

استفاده صحیح با حداکثری از منابع موجود در کشور خود عامل بسیار مهمی در رشد و پیشرفت کشور است. شاید بتوان گفت که میزان هدر رفت هر یک از منابع اساسی مثل آب یا انرژی که با هزینه بالایی در کشورها در اختیار مصرف کنندگان خانگی صنعتی یا کشاورزی قرار می‌گیرد خود از شاخصهای مهم نشان دهنده وضعیت اقتصاد یک کشور در حرکت رو به رشد خود است فقط توجه به این نکته که ۹۰٪ از آب مورد استفاده در بخش کشاورزی در ایران هدر می‌رود در کنار دانستن این نکته که ۹۰٪ آب موجود در شبکه‌های آبرسانی کشور در اختیار بخش کشاورزی قرار می‌گیرد نشان‌دهنده تحولات بسیار عظیمی است که در صورت استفاده صحیح از منابع و جلوگیری از هدر رفت می‌تواند در کشور با این منابع صورت گیرد. «صرفه‌جویی در مواد اساسی، از جمله صرفه‌جویی در مصرف آب. امروز نود درصد آبی که ما در کشور مصرف می‌کنیم، در بخش کشاورزی مصرف می‌شود. اگر دولت به توفیق الهی بتواند شیوه‌های آبیاری کشاورزی را اصلاح کند، اگر از این نود درصد، ده درصد کم بشود، شما ببینید چه اتفاقی می‌افتد. در واقع امکانات بهره‌برداری از آب در بخش غیر کشاورزی دو برابر می‌شود؛ که این بسیار چیز مهم و با ارزشی است.»

چ) مشارکت مستقیم مردم

«مشارکت مستقیم مردم در امر اقتصاد، لازم است. این نیازمند توانمند شدن است، نیازمند

اطلاعات لازم است؛ که اینها را باید مسئولین در اختیار مردم بگذارند و امیدواریم ان شاء الله این روند روز به روز توسعه پیدا کند...البته رسانه‌ها نقش دارند، رادیو و تلویزیون نقش دارند، می‌توانند مردم را آگاه کنند؛ دولت هم باید فعال برخورد کند و بتوانند ان شاء الله مسئله اقتصادی را پیش ببرند.»

زمینه‌ها و الزامات لازم برای تحقق اقتصاد مقاومتی

بدیهی است که تحقق هر شعار و شکل‌گیری هر نهضتی در کشور نیازمند زمینه‌هایی است طبیعتاً فراگیر شدن حرکت جهادی در اقتصاد کشور نیز نیازمند الزاماتی است که امکان آن را فراهم می‌کند رهبر معظم انقلاب الزامات شکل‌گیری اقتصاد مقاومتی را در پنج مورد بر شمرده‌اند.

۱) روحیه جهادی

روحیه جهادی در حقیقت چیزی فراتر از انگیزه سازمانی یا سود شخصی است وقتی روحیه جهادی بر کاری حاکم شود دیگر فرد خود را در چارچوب بخشنامه‌ها و وظایف تعیین شده اداری و یا سود شخصی‌اش نمی‌سنجد و طبعاً در آن قالب محدود نیز عمل نمی‌کند در چنین شرایطی افراد تنها به هدف می‌اندیشند و تا رسیدن به آن دست از تلاش بر نمی‌دارند.

«روحیه جهادی لازم است. ملت ما از اول انقلاب تا امروز در هر جایی که با روحیه جهادی وارد میدان شده، پیش‌رفته؛ این را ما در دفاع مقدس دیدیم، در جهاد سازندگی دیدیم، در حرکت علمی داریم مشاهده می‌کنیم.

اگر ما در بخش‌های گوناگون، روحیه جهادی داشته باشیم؛ یعنی کار را برای خدا، با جدیت و به صورت خستگی‌ناپذیر انجام دهیم نه فقط به عنوان احساس تکلیف - بلاشک این حرکت پیش خواهد رفت.»

۲) استحکام معنویت در جامعه

وجود جوایمانی و مذهبی در جامعه و در میان جوانان نوعی سپردفاعی مستحکم در برابر

هرز رفتن استعدادهای آنهاست و اینجاست می توان تاثیر دینداری را بر رشد و سعادت دنیایی انسان نیز مشاهده کرد.

«...استحکام معنویت و روح ایمان و تدین در جامعه است. تدین جامعه، تدین جوانان ما، در امور دنیائی هم به ملت و به جامعه کمک میکند.

اگر یک ملت جوانانش متدین باشند، از هرزگی دور خواهند شد؛ از اعتیاد دور خواهند شد؛ از چیزهائی که جوان را زمین گیر می کند، دور خواهند شد؛ استعداد آنها به کار می افتد، کار میکنند، تلاش میکنند؛ در زمینه علم، در زمینه فعالیتهای اجتماعی، در زمینه فعالیتهای سیاسی، کشور پیشرفت می کند. در اقتصاد هم همین جور است. روحیه معنویت و تدین، نقش بسیار مهمی دارد»

۳) پرهیز از توجه اجتماعی به مسائل حاشیه ای

طرح مسائل حاشیه ای و عطف توجه جامعه به آن می تواند انسانها را از هدف اصلی خود باز دارد یا سیر رو به جلو کشور را دچار خلل کند. انگیزه ها را آسیب بزند و حتی افرادی را که سست ترند از نیل به هدف نهایی نا امید سازد.

«مسائل حاشیه ای در کانون توجه افکار عمومی قرار نگیرد. یک شرط دیگر این است که کشور به مسائل حاشیه ای مبتلا نشود. ببینید، در بسیاری از اوقات یک مسئله اصلی در کشور وجود دارد که همه باید همت کنند و به سراغ این مسئله اصلی بروند؛ باید مسئله کانونی کشور این باشد؛ اما ناگهان می بینیم از یک گوشه ای یک صدائی بلند می شود، یک مسئله حاشیه ای درست می کنند، ذهنها متوجه آن می شود.»

رهبر معظم انقلاب عطف توجه کشور به مسائل حاشیه ای را مانند این می دانند که قطاری در حرکت با سرعت به سمت مسیر خود را برای توجه به نقطه ای در میان راه متوقف کنند دوباره جمع شدن افراد و به حرکت افتادن این ها چه میزان دشوار است؟ و آیا تاخیر پیش آمده جبران خواهد شد؟

۴) اتحاد و انسجام ملی

اتحاد و انسجام در عرصه ملی از عوامل لازم برای حرکت سریع رو به رشد در هر کشوری است و ایران نیز از این مساله مستثنی نیست. پرهیز از حرکات و بیانات تفرقه افکنانه از ضروریات حرکت جامعه در مسیر یک اقتصاد مقاومتی حقیقی است. این مساله کوچک و بزرگ نمی شناسد و در این زمینه آحاد مردم جامعه از عوام گرفته تا مسئولین سیاسی یکسانند و وظیفه دارند که به سهم خود در حفظ وحدت بکوشند.

البته در این زمینه اتحاد بین مسئولین نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است که نتیجه آن در هماهنگی و انسجام هر چه بیشتر قوای سه گانه مشاهده خواهد شد.

«یک شرط دیگر، حفظ اتحاد و انسجام ملی است. این اتحادی که امروز در میان مردم و در بین مردم و مسئولین وجود دارد... بایستی باقی بماند و روز به روز تقویت شود. یکی از نقشه‌های بزرگ دشمنان ملت ایران، ایجاد تفرقه و شکاف در داخل بوده است؛ به بهانه‌های گوناگون... قومیت... مذهب... گرایشهای سیاسی... جناح‌بندی‌ها،... اتحاد را باید حفظ کرد... مسئولین کشور هم همین جور؛ پس انسجام قوا با یکدیگر، هماهنگی قوا با یکدیگر هم مهم است»

۵) پرهیز از نگاه شعاری به مفهوم اقتصاد مقاومتی

آخرین نکته بیان شده از سوی رهبر انقلاب در زمینه الزامات اقتصاد مقاومتی باور کردن و عمل کردن مسئولین است: «آنچه انتظار داریم این است که این شعار را بشنوند، باور کنند و دنبال کنند.» نه برخورد شعاری با آن

چرایی، چیستی و چگونگی اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی چند سرفصل دارد که عبارت هستند از چرایی اقتصاد مقاومتی، چیستی اقتصاد مقاومتی و چگونگی اقتصاد مقاومتی.

۱- چرایی اقتصاد مقاومتی

اولین نکته قابل بررسی در این موضوع پاسخ به این سؤال است که چرا اقتصاد مقاومتی نامیده شد؟ پاسخ این پرسش را می‌توان در دو ضرورت جستجو کرد؛ اول، ضرورت داخلی و دوم، ضرورت خارجی.

به لحاظ ضرورت داخلی باید گفت:

دهه چهارم انقلاب اسلامی، دهه پیشرفت و عدالت نامیده شده است؛ از آن جا که یکی از مهم‌ترین وجوه پیشرفت و عدالت، مقوله اقتصاد است، نام‌گذاری سال ۱۳۹۱ به نام "اقتصاد مقاومتی" با عنوان دهه چهارم، تناسب دارد؛ علاوه بر این، بخش عمده‌ای از برنامه پنجم توسعه نیز به مباحث اقتصادی اختصاص یافته است؛ علاوه بر آن، بخش عمده‌ای از طرح هدفمند کردن یارانه‌ها که در سال ۱۳۸۹ آغاز شد، در سال ۱۳۹۱ استمرار یافته و اجرا می‌شود؛ طرح مسکن مهر که طی چند سال گذشته پیشرفت خوبی داشته، قرار است در سال جاری به شکوفایی برسد؛ وعده دولت در ایجاد دو میلیون و نیم شغل جدید، تغییر در نظام اعتبارات بانکی و تحول نظام بانکی و تغییر پول ملی نیز به موارد فوق اضافه می‌شود.

کسانی که با بحث سیستم و سیستم‌سازی آشنا هستند، می‌دانند که گاهی فقدان یا ضعف یک عامل در یک سیستم، هر چند عامل اصلی محسوب نشود، ممکن است کل سیستم را از حرکت باز دارد؛ برای مثال یک خودرو پر قدرت و مدرن را فرض کنید که به طرف مقصد خاصی در حرکت است و پنجر می‌شود؛ خودرو از ادامه حرکت باز می‌ماند! هر چند باد لاستیک در مجموعه لوازم و قطعات یک خودرو مسئله بی‌اهمیتی است اما در آن شرایط و با وجودی که آن خودرو، بهترین موتور و جعبه دنده را داراست، اما ناکارآمد خواهد بود.

بر این اساس، مهم نیست که اقتصاد در رتبه‌ای پس از سیاست و فرهنگ قرار دارد، مهم آن است که کشور ما نیازمند جهش اقتصادی است. اگر نام‌گذاری این سال با رویکرد اقتصادی انجام می‌شود، به این معنا نیست که اقتصاد اصل است و توجه نظام از امور سیاسی، فرهنگی و علمی، به مقولات اقتصادی تنزل پیدا کرده است، بلکه وضعیت ویژه‌ای که جامعه کنونی ایران با آن رو به رو است و باید در آن، متناسب با سایر ابعاد جامعه رشد یابد، اقتصاد است. از این رو،

سکандار انقلاب اسلامی، می‌فرمایند «ملت ایران در این برهه از زمان، جهادش به طور عمده در عرصه اقتصاد است.»

در کنار ضرورت داخلی، ضرورت خارجی هم برای انتخاب نام “اقتصاد مقاومتی” وجود دارد و به نظر می‌رسد که ضرورت خارجی تا حدودی از ضرورت داخلی هم مهم‌تر است. برنامه‌ریزی‌های توسعه و کلان در بیش‌تر کشورها، اقتصادی است؛ و اغلب مردم جهان به مسائل اقتصادی بیش از سایر مسائل بها می‌دهند؛ حضور معنویت در زندگی آنها کم‌رنگ شده است؛ کسانی هم که به معنویت توجه می‌کنند آن را در حاشیه اقتصاد قرار می‌دهند. به این نکته هم باید توجه کرد که هر چند دو الگوی مارکسیستی و لیبرالیستی پدید آمده پس از رنسانس، بر یک ریشه مادی استوار هستند، اما دو شاخه مختلف محسوب می‌شوند. این دو الگو تلاش می‌کردند با دوروش مادی متفاوت، کشورها را اداره کنند. الگوی مارکسیسم معتقد به مدیریت دولت به عنوان یک کارفرمای بزرگ بود و شعار “از هر کس به اندازه توانش و به هر کس به اندازه نیازش” را سر می‌داد؛

یعنی همه متناسب با وضعیت خود باید برای دولت کار کنند و دولت نیز هزینه همه را تأمین کند و آنها را مساوی با یک‌دیگر پرورش دهد. این سیستم، به دلیل عدم هماهنگی با فطرت بشر ناموفق بود؛ البته شکست آن را باید متأثر از انقلاب اسلامی دانست؛ زیرا انقلاب اسلامی پرچم عدالت‌خواهی را به دست گرفت و اسوه‌ای شد که الگوی مارکسیستی را از ذهن‌ها حذف کرد. الگوی لیبرالیستی، که خود را به عنوان پیش‌رفته‌ترین و تنها الگوی موفق زندگی معرفی می‌کرد نیز به تدریج ضعف‌هایش آشکار شد؛ به نحوی که امروزه در پایگاه اصلی آن یعنی آمریکا، تعداد انبوهی از بانک‌ها، بازار سهام و شرکت‌های بزرگ اقتصادی متزلزل یا ورشکسته شده‌اند؛ تا آن‌جا که کسری بودجه آمریکا علاوه بر این که در دنیا رتبه نخست را دارد، هر لحظه نیز در حال افزایش است.

اجرای این الگو در کشورهای اقماری آمریکا هم که به نوعی هزینه‌های آن کشور را تأمین می‌کنند، با مشکل مواجه شده است. در واقع، کشورهایی که به صورت لیبرال دموکراسی با نظام سرمایه‌داری حرکت می‌کنند، یک نظام هر می شکل طبقات مصرفی را به وجود می‌آورند که

قاعده و سطوح پائینی این هرم، کشورهای اقماری است؛ یعنی این کشورها باید هزینه زندگی مجلل کشور محوری را تأمین کنند؛ بنابراین باید کار و مواد اولیه ارزان قیمت را به کشور محور بفرستند و خود بازار فروش محصولات گران بهای کشور محور باشند. گویی کشور محور، فقر خود را به این کشورها صادر می‌کند.

امروز در کشورهایی که به آمریکا و الگوی لیبرال دموکراسی متصل هستند، انقلاب رخ داده است؛ کشورهایی که حاکمان آنها سالیان دراز، دست‌نشانده آمریکا و غرب هستند و دیکتاتوری خود را با اتکا به دیکتاتوری جهانی ادامه داده‌اند. مصر و تونس، مثال‌های روشنی بر این مطلب هستند.

مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «ما باید بتوانیم قدرت نظام اسلامی را در زمینه حل مشکلات اقتصادی به همه دنیا نشان دهیم؛ الگو را بر سر دست بگیریم تا ملت‌ها بتوانند ببینند که یک ملت در سایه اسلام و با تعالیم اسلام چگونه می‌تواند پیش‌رفت کند.»

انقلاب اسلامی ایران باید بتواند برای ملت‌های خواهان الگوی جدید -چه در کشورهای عربی در حال انقلاب و چه در کشورهای اروپایی- الگویی جامع مبتنی بر آموزه‌های اسلامی ارائه کند. در این صورت، این الگو با استقبال روبه‌رو شده و نشان می‌دهد که اگر به آموزه‌های اسلام، درست عمل شود، بشر نه تنها آخرت، بلکه در دنیا نیز به آسایش می‌رسد؛ طبیعی است که اقتصاد از ارکان مهم این الگو است.

۲- چیستی اقتصاد مقاومتی

اما اقتصاد مقاومتی چیست؟ اصولاً چرا اصطلاح اقتصاد مقاومتی انتخاب شد، اقتصاد مقاومتی یعنی مبارزه؛ یعنی دشمنی در عرصه اقتصاد وجود دارد که باید با آن مبارزه کرد.

البته این مبارزه چند وجه دارد:

اول این که دشمنان خارجی برای مخدوش کردن الگوی انقلاب اسلامی در ذهن مردم داخل و خارج، از طریق اعمال فشارهای مختلف سعی می‌کنند حرکت اقتصادی کشور را با کندی یا شکست مواجه کنند؛ آشکارترین اعمال فشارها تحریم‌های اقتصادی علیه ایران است.

همان گونه که مبارزه خالصانه برای خدا شرط اصلی در تحقق جهاد نظامی است، اقتصاد مقاومتی هم باید برای خدا باشد. در جنگ نظامی، رزمندگان اسلام می‌جنگند تا دشمنان دین و معنویت را از بین ببرند و در این راه آماده‌اند که شهید و یا جانباز شوند و یا در حین جهاد از رسیدگی به امور دنیایی مانند: درس، کار اقتصادی و یا بازار دست بکشند، اقتصاد مقاومتی نیز همین گونه باید با ایثار و فداکاری در راه خدا همراه باشد. در اقتصاد مقاومتی نیز یک تلاش مستمر، پی‌گیر و خستگی‌ناپذیر لازم است؛ هم چنان که رزمندگان جبهه‌های جنگ، شرط نمی‌کردند که مثلاً روزی هشت ساعت بجنگند و وقتی ساعت کاری تمام شد، به خانه بروند، اقتصاد مقاومتی نیز کوششی بی‌وقفه را می‌طلبد.

اگر کشوری وابسته اقتصادی باشد و برای تأمین آب، نان، انرژی و سوخت خود، محتاج دیگران شود، دچار وابستگی سیاسی و فرهنگی نیز خواهد شد. چنین کشوری برای تأمین مایحتاج اقتصادی، شروطی را متحمل می‌شود که وابستگی سیاسی و فرهنگی را به دنبال خواهد داشت.

۳- چگونگی اقتصاد مقاومتی

چگونگی اقتصاد مقاومتی را می‌توان در ابعاد مهم اقتصادی هم چون تولید، توزیع، مصرف، نظام بانکی، واردات و صادرات بررسی کرد. اما در مقدمه، به بخش‌های غیراقتصادی توجه می‌کنیم.

ابعاد اقتصاد مقاومتی

ایجاد فرصت شغلی بزرگترین مصداق اقتصاد مقاومتی است. در این راستا باید تمام توان‌ها را بسیج کرد تا مسابقه بزرگ اقتصادی در کشور سامان بگیرد.

این تکلیف باید برای سیاسیون و فعالان حوزه فرهنگ روشن شود که امسال دستور کار کشور، مباحث اقتصادی است و همه باید کمک کنند که مردم و دستگاه‌های مسئول را در زمینه‌های اقتصادی یاری کنند، البته باید توجه داشت که سایر موضوعات نباید بر مسائل

اقتصادی سایه بیندازد.

در این راستا باید تلاش فوق العاده و حضور مبارزه گونه‌ای برای جنگ با کند کننده‌های پیشرفت اقتصادی صورت گیرد. یعنی آنچه که تا به حال بوده است، اگر چه شایسته تقدیر است اما راضی کننده نیست و باید کاستی‌های گذشته را جبران کرد.

در اقتصاد مقاومتی، مفهوم شرکت در یک مسابقه و مبارزه نهفته است، «اما مبارزه در میدان اقتصادی است که در آن کشتار و خونریزی مفهومی ندارد و صحنه مسابقه جهانی گسترده شده است که در آن باید، نه تنها به امکانات و مسائل خود نظر افکنیم بلکه باید به امکانات و سرعت حرکت سایر کشورها نیز توجه داشته باشیم.

اگر در مسابقه اقتصادی بازنده شویم مثل مبارزه نظامی ممکن است تلفات را در میدان نبرد مشاهده نکنیم، اما هزاران فرصت بین‌المللی در سطح تولید و اشتغال کشور را از دست خواهیم داد که حاصل آن، بیکاری‌های گسترده و فساد اجتماعی ناشی از آن است. بنابراین تلفات در این میدان، پنهانی است. اینکه باید به این سوال پاسخ داد که چرا هزینه تولید در اقتصاد ایران بالا است، علت گران بودن هزینه تولید در اقتصاد ایران به نرخ هزینه‌های مالی در اقتصاد کشورمان برمی‌گردد، بنابراین از لازمه‌های اقتصاد مقاومتی این است که ما نگاه ریشه یابانه در میدان مسابقه و رقابت جهادی خود را دنبال کنیم. طبعاً اگر بخواهیم دست به دست هم دهیم که لازمه حرکت جهادی در اقتصاد مقاومتی نیز همین است، باید هر کسی نقش خود را بشناسد و در این میدان مسابقه منطقه‌ای و جهانی، فعالان اقتصادی نقش آفرینی کنند.

در این مسیر باید فعالان اقتصادی که به عنوان جهادگران اقتصادی هستند، مورد تکریم واقع شوند و تعبیر ناپسندی که در مورد آن‌ها وجود دارد از بین برود. البته جهاد بدون حضور همه جانبه مردم در صحنه اقتصادی نیز معنا نمی‌یابد و تحقق اصل ۴۴ قانون اساسی نیز در این امر نهفته است. در این راستا ساختار اقتصاد ایران باید به سمت حضور گسترده مردم و بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد کشور سوق یابد و این امر نیاز به ساماندهی حضور مردم در عرصه‌های اقتصادی دارد. اقتصاد ما مورد هجوم بیگانگان قرار گرفته و تجربه گذشته ثابت کرده است که تحریم‌ها بر روی اقتصاد ایران دارای تاثیر خاصی نیست ولی تشدید آن‌ها باعث کندی در حرکت و

ایجاد هزینه‌های اضافی می‌شود. اینجا است که بیداری همه ما باید برانگیخته شود. ابتدای این موضوع برنامه‌ریزی و تقسیم کار صحیح است. باید بدانیم در این زمان وظیفه و مسئولیت هر کسی چیست؟ وظیفه دولتمردان، قوه قضاییه، مجلس، اتاق‌های بازرگانی، تشکل‌های صنفی، انجمن‌های اسلامی و مردم باید کاملاً مشخص شود تا بتوان با یک برنامه صحیح به جلو برویم. همه باید اقتصاد را اولویت اول خود بگذارند و به جای ایجاد تنش‌های سیاسی و توجه افکار عمومی به این مسائل، دست در دست هم بکشیم تا اقتصاد را به مقصود اصلی خود نزدیک کنیم. ارکان حاکمیت متشکل از دولت، مجلس و قوه قضاییه باید موانع را از میان بردارند و نباید وقت بسیاری از فعالان ما در مراکز قضایی گرفته شود، البته خوشبختانه با تعامل خوبی که بین قوه قضاییه و اتاق بازرگانی به عنوان نماینده رسمی بخش خصوصی در کشور ایجاد شده است، کارشناسان امین این اتاق جهت بررسی و رفع مشکلات فعالان اقتصادی که در دادگاه‌های قضایی دارای مشکلاتی هستند، فرستاده شده و در جهت رفع مشکلات تمام تلاش خود را به کار گرفته‌اند. نباید طوری رفتار شود که جهادگران اقتصادی ما که بحق باید از آنان به عنوان پهلوانان اقتصادی یاد کرد، دغدغه ترخیص کالا و موارد دیگر را داشته باشند. باید بستر را برای این عزیزان آماده کرد. باید بین اکثریت سالم و اقلیت ناسالم فعالان اقتصادی فرقی قائل شد. این از توصیه‌های امیر مومنان حضرت علی (علیه‌السلام) است که سیاست اقتصادی نباید با چشم نابینا باشد. از زمان رضا شاه با ورود پول نفت به بدنه دولت اقتصاد ما دولتی شد و همه به جای رقابت سالم در پشت میز نشینی با هم مسابقه می‌دهند. خوشبختانه در قانون پنجم توسعه و در ماده ۷۶ آن باید نمایندگان سه قوه و کارشناسان و نمایندگان مجلس و بخش خصوصی ضمن بررسی مشکلات، قوانین اقتصادی را بازنگری کنند که این وظیفه خطیر به عهده اتاق بازرگانی گذاشته شده است. اینکه قطعاً اتاق بازرگانی به تنهایی قادر نیست که تمامی موارد را بررسی کند، اینجاست که نقش تشکل‌های صنفی و انجمن‌های اسلامی صنوف مختلف به میان می‌آید که می‌توانند با وحدت و کارشناسی کافی در این مسئله مهم به کمک اتاق بازرگانی بشتابند.

یکی از مهمترین وظایفی که به عهده جامعه انجمن‌های اسلامی اصناف و بازار و تشکل‌ها و اتحادیه در اقتصاد مقاومتی می‌توان گفت: ایجاد الگوهای کسب و کار برای فعالان اقتصادی

هست. بسیار هستند از کسانی که با قرار دادن احکام اسلامی در کسب خود به ثروت‌های مشروع دست پیدا کردند، چنین کسانی باید الگوی جامعه اقتصادی ما باشند.

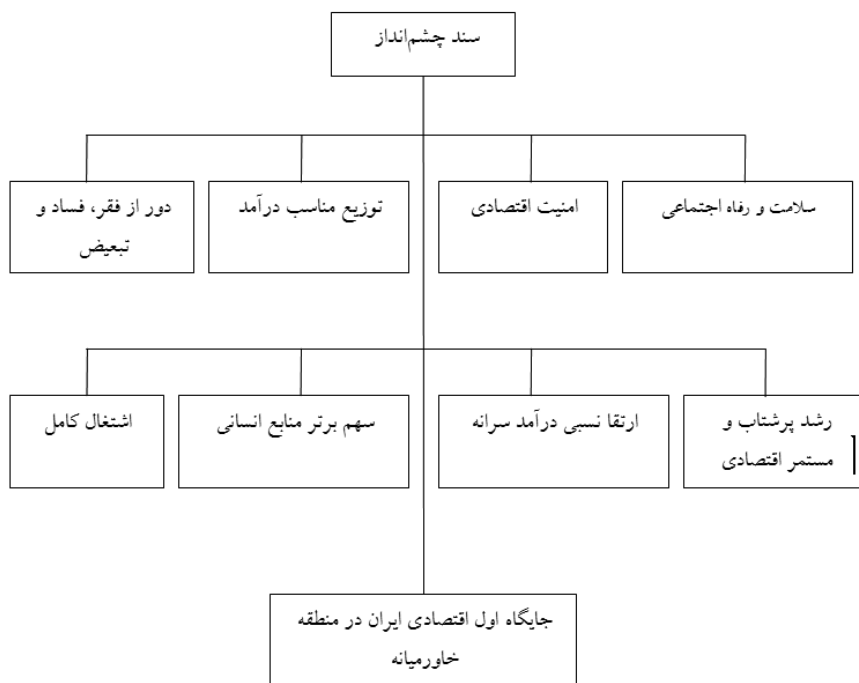
وحدت بین تشکل‌های اقتصادی، باید به اقتصادهای موفق دنیا هم نگاهی بیاندازیم، در همه دنیا بزرگ شدن واحدهای اقتصادی از وحدت تشکل‌ها تاثیر می‌پذیرد. وظیفه دولت و حاکمیت باید فقط قانون‌گذاری و نظارت باشد.

باید برای تصمیم‌سازی گوش به سخنان مردم و فعالان اقتصادی داد، مادر کشور شاهد هستیم که گاهی برنامه‌ای پایان می‌پذیرد اما هنوز نامه‌های آن هم تدوین نشده است. تغییر مکرر سیاست‌ها موجب تکانه‌های شدید اقتصادی می‌شود، باید طوری برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی شود که بتوان کلیه مسائل اعم از تغییر تعرفه‌ها، تغییرات نرخ ارز و موارد دیگر را از قبل پیش‌بینی کرد. در غیر این صورت باز هم شاهد ثروت‌اندوزی غیر صحیح بعضی از افراد طی یک روز و کاهش فعالان اقتصادی خواهیم بود که این مسئله نشان‌دهنده تطابق نداشتن با عدالت‌خواهی دارد. تاکید بر اینکه تولید ثروت همیشه به معنای دنیاپرستی نیست، این نگاه موجب شده است در حوزه اقتصاد شاهد بیکاری و فساد اجتماعی باشیم. در اقتصاد مقاومتی مفهوم مبارزه با تهدیدات هم نهفته است.

باید آسیب‌شناسی معضلات اقتصادی کشورمان بررسی شود. با وجود تلاش‌های مجاهدانه در عرصه سیاسی و همچنین با وجود سرمایه‌های عظیم فرهنگی، در اقتصاد مانند جهاد نظامی عمل نکرده‌ایم. پول بدون توجه به تولید واقعی نباید درآمدزایی داشته باشد و اگر در این مسیر براساس اسلام گام بر می‌داشتیم نرخ بهره و تورم ما از بسیاری از اقتصادهای دیگر جهان بالاتر نمی‌رفت.

بخش خصوصی در تقابل با دولت راه به جایی نخواهد برد و بر همین اساس باید میان فعالان اقتصادی و سیاست‌گذاران فضای تعامل ایجاد شود. به همین دلیل فرصت اقتصاد مقاومتی می‌تواند ما را در این مسیر با سرعت بیشتری در پیشبرد اهداف هدایت کند.

نقش اقتصاد مقاومتی در تحقق سند چشم‌انداز ۲۰ ساله نظام

نتیجه‌گیری

اینک در شرایطی که تحریم‌ها و فشارهای همه‌جانبه و ناجوانمردانه استکبار جهانی و توسل به امکانات سخت‌افزاری غرب، شرایطی نظیر جنگ احزاب را تداعی می‌کند و تمامی کفر به جنگ اسلام آمده است، باید به «تدبیر» روی آورد.

علم اقتصاد علم تخصیص منابع محدود به خواسته‌های نامحدود بشری است و عاملان اقتصادی به دو دسته تولیدکنندگان کالا و خدمات و مصرف‌کنندگان آنها تقسیم می‌شوند. این عوامل از دو سطح و افق قابل بررسی هستند یکی زمانیکه از زاویه دید بنگاههای اقتصادی درگیر در جامعه اقتصادی می‌نگریم و رفتارهای واحدهای انفرادی مانند مصرف‌کننده و تولیدکننده کالایی خاص را مورد مطالعه قرار می‌دهیم (اقتصاد خرد) و یکی زمانیکه از زاویه دید یک «دولت» به عملکرد کل اقتصاد و موضوعاتی نظیر تولید کل، مصرف کل، سرمایه‌گذاری

کل، پس انداز کل، متوسط سطح قیمت‌ها، حل رکود و بیکاری و مقابله با تورم می‌پردازیم. اقتصاد کلان روابط بین بخش‌های اقتصادی و متغیرهای اقتصادی را تشریح می‌کند و چگونگی ارتباط فعالیتهای تولیدی و مصرفی اقتصاد و چگونگی ایجاد درآمد و تبدیل شدن درآمد به مخارج مربوط به کالاها و خدمات را مورد بحث قرار می‌دهد. یعنی دولت به جای پرداختن به عرضه، تقاضا و قیمت یک کالا یا درآمد، مصرف و پس انداز یک فرد، به عرضه و تقاضا، درآمد کل و مصرف کل و پس انداز کل جامعه می‌پردازد.

با توجه به توضیحات داده شده، واضح است که اقتصاد مقاومتی یک نظام اقتصادی مجزا نیست. یک مدل اقتصادی کلاسیک نیست بلکه جریانی مهندسی شده از تولید و درآمد ملی و مصرف ملی است که باعث تعادل در بازارهای اقتصاد کلان می‌گردد و با استفاده از ظرفیت‌های تشویقی و برانگیختگی‌های ملی و دینی در صدد است ضریب نفوذ خود را تا پائین‌ترین لایه‌های اقتصاد خرد و بنگاه‌های کوچک اقتصادی و خانوارها، گسترش دهد.

تعادل در بازارهای اقتصاد کلان یعنی تعادل در بازار کالا و خدمات + تعادل در بازار مالی (بازار پول و اوراق قرضه) + تعادل در بازار نیروی کار + تعادل در بازار ارز.

دولت‌ها متناسب با توانایی اقتصادی (پتانسیل + قوه) و شرایط سیاسی و موقعیت بیت‌المللی خود به سمت تعادل مذکور در حرکتند و هر یک روش و خط‌مشی کارشناسی شده‌ای را جهت نیل به تعادل مذکور برمی‌گزینند و با وزن‌دهی به نقش کلان ابزارهای این حرکت نظیر سرمایه‌فیزیکی، سرمایه‌انسانی و تکنولوژی مسیر خود را برمی‌گزینند.

حال با توجه به اینکه ایران در هیچ‌کدام از "ابزارهای" چندگانه فوق‌مشکل قابل توجه و غیرقابل حل ندارد و بطور کلی در حوزه امکانات بالقوه سرمایه‌ای اعم از ذخایر مادی و انسانی، از توانمندی‌های بسیاری برخوردار است به نظر می‌رسد توانمندی نیل به تعادل اقتصادی مطلوب، امری میسر است.

ابزارها و عوامل توسعه و تعادل اقتصادی بطور کلی به دو دسته عوامل سخت‌افزاری نظیر سرمایه‌فیزیکی و مادی و عوامل نرم‌افزاری نظیر سرمایه‌انسانی، سازمان، انضباط و قانونمندی تقسیم می‌شوند. مطالعه سرگذشت و کارنامه دولت‌ها موید این نکته است که همواره

کشورهایی که به تقویت عوامل نرم افزاری توسعه و تعادل اقتصادی پرداخته اند بسیار موفق تر از کشورهایی بوده اند که به تقویت عوامل سخت افزاری نظیر سرمایه فیزیکی پرداخته اند. اقتصاد مقاومتی الگویی است که در صدد است با محوریت توسعه منابع انسانی، انضباط و قانونمندی رشد و پایداری اقتصادی را برقرار سازد زیرا محوریت منابع مادی نتایج مایوس کننده ای نظیر بحران در نظام تصمیم گیری، بحران در سازمان و انضباط و مابقی مسایل اقتصادی و اجتماعی به تبع این بحران ها در پی دارد. آنها که این بحران ها را پشت سر گذاشته اند و به انسجام و انضباط در تصمیم گیری نایل آمده اند این هنر را پیدا کرده اند که بر فقدان منابع طبیعی و مادی و یا کمبود آن غلبه کنند و کارنامه ای درخشان در معرض دید جهانیان بگذارند. اقتصاد مقاومتی یعنی عمیق تر، منسجم تر و علمی تر شدن تدبیرها، تا اولاً نابسامانی ها اگر کاهش نیابند لاقلاً گسترش پیدا نکنند و سپس با وقوف کامل بر توانمندیها و داشته ها و سازمان دهی صحیح، حرکت به سمت قله ها تسریع گردد.

تشبیه بسیار رسا و گویای مقام معظم رهبری و ذکر مثال جنگ احزاب که عینی ترین نمونه تدبیر و تکیه بر سرمایه های انسانی و رای عقلا و دور اندیشی رسول ... می باشد بهترین تبیین کننده شرایط امروز اقتصاد ایران است. در حالیکه عوامل سخت افزاری قوای اسلام بسیار کمتر از کفار بود و مقایسه منابع مادی مسلمین با کفار، شکست مسلمین را حتمی می نمود، عوامل نرم افزاری شامل تدبیر، برنامه و سازمان و انضباط مسلمین عامل پیروزی قاطع و کوبنده اسلام شد. اینک در شرایطی که تحریم ها و فشارهای همه جانبه و ناجوانمردانه استکبار جهانی و توسل به امکانات سخت افزاری غرب، شرایطی نظیر جنگ احزاب را تداعی می کند و تمامی کفر به جنگ اسلام آمده است باید به ”تدبیر“ روی آورد. در آن نبرد حساس، پیامبر(ص) سخنان و راهکار تک تک یاران خویش را شنید و بهترین را برگزید. جبهه اسلام بر میزان توانایی سخت افزاری و نرم افزاری خویش کاملاً واقف بود، قوای خود را به درستی استفاده نمود، راههای نفوذ دشمن را به طور کامل مسدود کرد، مرعوب برتری سخت افزاری دشمن نشد و در فرصت مناسب ضربه نهایی را وارد و اردوگاه دشمن را متفرق نمود. این الگو با توجه به شرایط امروز تحریم ها و فشارهای بین المللی به طور کامل توسط ایران اسلامی قابل پیاده سازی است.

یکی از وظایف مهم رسانه‌های گروهی دادن این آگاهی به مردم است که چگونه خرید کالای هر کشور خارجی موجب ایجاد اشتغال در آن کشور و تقویت پول ملی و اقتصاد کشور تولید کننده کالا شده و به ضرر ایجاد اشتغال و پول ملی و اقتصاد کشور خودمان می‌باشد و چنانچه کالاهای قاچاق خریداری گردد، علاوه بر کشور خارجی در حقیقت باندهای مخوف و جنایتکار قاچاق که معمولاً به قاچاق مواد مخدر نیز می‌پردازند تقویت شده‌اند.

باید هر ایرانی در هنگام انتخاب بین یک کالای ساخت ایران با ساخت یک کشور خارجی این تفاوت را احساس کند که در حال اتخاذ تصمیمی سرنوشت ساز است. یعنی در حال انتخاب بین ایجاد اشتغال در کشور خود یا ایجاد اشتغال در کشور دیگری است. باید موقع انتخاب بین یک کالای داخلی یا خارجی بداند در حال تصمیم‌گیری در مورد این موضوع مهم است که پول ملی کشور خود یا پول سایر کشورهای خارجی را تقویت نماید. باید بفهمد که انتخاب او، انتخاب بین تضعیف یا تقویت اقتصاد کشور خود، نسبت به کشور خارجی سازنده آن کالا می‌باشد. باید به این امر واقف باشد که اگر خرید کالای خارجی را به هر دلیلی (حتی به دلیل کیفیت بهتر و قیمت ارزانتر) انتخاب کند، در معضلات اقتصادی کشور، از جمله در معضل بیکاری و مفاسدی که این امر به دنبال دارد شریک است.

تولید کنندگان ما نیز اعم از مالک، مدیر، مهندس و کارگر و ... باید بدانند که چنانچه در تولید کالای با کیفیت بهتر و کمیت بیشتر کوتاهی کنند، در تخریب اقتصاد کشور به نفع کشورهای بیگانه سهمیم هستند.

راهکارهای تحقق اقتصاد مقاومتی

- ۱- برای اقتصاد مقاومتی باید فرهنگ‌سازی شود.
- ۲- اقتصاد مقاومتی باید از آموزش خانواده‌ها و کارکنان ادارات شروع شود.
- ۳- اطلاع‌رسانی هدفمند به مردم و توان‌سازی آنان برای مشارکت در امور اقتصادی و جلب اعتماد آنان
- ۴- شناسایی دقیق نقاط ضعف اقتصادی کشور و تلاش برای برطرف کردن آن
- ۵- مبارزه با فساد مالی

- ۶- زمینه‌سازی برای افزایش صادرات غیر نفتی
- ۷- آمایش سرزمینی و ایجاد توازن منطقه‌ای در راستای ایجاد عدالت
- ۸- تعامل هدفمند با اقتصاد بین‌المللی به ویژه کشورهای همجوار با هدف تقویت ظرفیت‌ها و قابلیت‌های داخلی
- ۹- خود باوری ملی و مقابله با تحریم‌ها از طریق تقویت تولید داخلی و کاهش وابستگی‌ها
- ۱۰- اصلاح الگوی مصرف و کاهش هدررفت منابع و مدیریت صحیح آنها کاهش هزینه‌های دولت - تبیین حرکت جهادگونه اقتصاد در بیانات مقام معظم رهبری
- ۱۱- آسیب شناسی سیاست‌های اقتصادی باید بر محور الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت باشد نه الگوهای غربی توسعه
- ۱۲- اقتصاد مقاومتی زمانی در مسیر صحیح خود قرار می‌گیرد که رفتار نهادهای اقتصادی مانع از انباشت ثروت در دست عده‌ای محدود شود و دسترسی به امکانات را برای همه فعالان اقتصادی فراهم سازد.
- ۱۳- حق برخورداری برابر از فرصت‌ها و امکانات در جامعه
- ۱۴- تناسب درآمد و پاداش با سعی و تلاش
- ۱۵- ارتقای سطح کیفیت کالاها و خدمات داخلی و مقابله جدی با قاچاق کالا که متأسفانه فرصت‌های شغلی جامعه را می‌گیرد.
- ۱۶- اجرای دقیق طرح هدفمندسازی یارانه‌ها
- ۱۷- بهبود فضای کسب و کار و اشتغال‌زایی
- ۱۸- اجرای دقیق قانون سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی
- از طریق بسترسازی مناسب برای مشارکت و فعالیت بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد و کاهش تصدی‌گری و افزایش نقش سیاست‌گذاری و نظارتی دولت

فهرست منابع:

خلیلی، حسام‌الدین (۱۹۳۱) مقاومت اقتصادی در پرتو اقتصاد مقاومتی